

единицы, сохраняя свою словарную основу, вступают в новые ассоциативные связи и формируют многоплановый поэтический смысл.

В переводе М. И. Басманова строка «Словно пухом ивы снег замел твой след» демонстрирует значительную трансформацию исходного образа. На языковом уровне происходит смещение семантического центра: в оригинале ключевым является сравнительный оборот «飞雪似杨花» («снег похож на ивовый пух»), где сохраняется равноправие двух образов и акцентируется их эфемерная природа. В русском же варианте ведущим элементом становится глагольная конструкция «замел твой след». Введение глагола действия усиливает динамический аспект и формирует причинно-следственную связь: снег не только существует как природное явление, но и выполняет функцию «заметания», то есть окончательного уничтожения следов.

С точки зрения семантики наблюдается перераспределение значений. Согласно «Большому толковому словарю русского языка» С. А. Кузнецова, снег определяется как «атмосферные осадки...; по ассоциации – белизна, чистота, холод» [5, с. 1243]. В переводе часть этого значения сохраняется (белизна и чистота, актуализируемые через сравнение с пухом), однако в контексте глагольного действия происходит смещение к символике безвозвратности и утраты. Так образ снега в переводе получает активное, событийное наполнение, которое в китайском тексте отсутствует.

Следовательно, языковая интерпретация переводчика приводит к замещению разного параллелизма (снег ↔ ивовый пух) функционально-семантической моделью (снег → утрата), что отражает особенности русской поэтической традиции и её склонность к метафорическому переосмыслению через действие.

Заключение. Проведённый анализ показал, что в стихотворении Су Ши «去年相送，余杭门外，飞雪似杨花...» образ снега подвергается семантической трансформации: сохраняя свои словарные значения («белизна», «чистота»), он обогащается чертами эфемерности и мимолётности, заимствованными из образа ивового пуха, что формирует поэтический параллелизм и усиливает мотив утраты. В переводе М. И. Басманова этот параллелизм утрачивается: снег приобретает активную функцию («заметает след»), и акцент смещается на символику окончательности и безвозвратности. Как отмечал Г. О. Винокур, «действительный смысл художественного слова никогда не замыкается в его буквальном смысле» [6, с. 142], что полностью подтверждается на примере анализа снежного образа: смысл слова трансформируется в зависимости от авторского замысла и контекста перевода.

1. Лотман, Ю.М. Анализ поэтического текста / Ю.М. Лотман. – Ленинград: Просвещение, 1972. – 280 с.
2. Китайская поэзия : электронная библиотека : [сайт]. – Москва, 2000–. – URL: https://chinese-poetry.ru/poems.php?action=show&author_id=20 (дата обращения: 12.08.2025).
3. Печали и радости. Двенадцать поэтов эпохи Сун: Пер. с кит. / Сост. Е.А. Серебряков, Г.Б. Ярославцев. – Москва: Лептопись-М, 2000. – 495 с.
4. Современный китайско-русский словарь / под ред. Юй Чунчи. – Пекин: Институт иностранных языков, 2002. – 1104 с.
5. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С.А. Кузнецов. – Санкт-Петербург: Норинт, 2008. – 1536 с.
6. Винокур, Г.О. Филологические исследования: Лингвистика и поэтика / Г.О. Винокур. – Москва: Наука, 1990. – 452 с.

МАРАЛЬНА-ЭТЫЧНЫЯ АСНОВЫ ФАРМІРАВАННЯ НАЦЫЯНАЛЬНАГА ХАРАКТАРА Ў РАМАНЕ У. ГНІЛАМЁДАВА “УЛІС З ПРУСКІ”

Шушкевіч І.Л.,

*аспірантка 2 года навучання ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Крыклівец А.У., доктар філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы. Беларуская літаратура, маральна-этычныя якасці, нацыянальны характар, праца на зямлі, раманны цыкл, унутраны свет, фарміраванне асобы.

Keywords. Belarusian literature, moral and ethical qualities, national character, work on the land, novel cycle, inner world, personality development.

Актуальнасць даследавання, прадстаўленага ў дадзеным артыкуле, пацвярджаецца тым, што ў сучаснай беларускай прозе адметна вылучаюцца творы раманняга цыкла

Уладзіміра Васільевіча Гніламёдава, якія змяшчаюць ў сваім аповядзе значны перыяд гісторыі нашай краіны, развіцця яе грамадства, пачынаючы з самага пачатку XX стагоддзя да падзей Першай сусветнай вайны, Кастрычніцкай рэвалюцыі і Грамадзянскай вайны. Яны яскрава адлюстроўваюць светапогляд жыхароў беларускай вёскі, яе гісторыю, традыцыі і культуру, што надае тэксту твораў своеасаблівы каларыт і аўтэнтычнасць. Аўтар па-майстэрску выкарыстоўвае народную мову, фальклор у спалучэнні з філасофскімі роздумамі аб уласным чалавечым лёсе і лёсе ўсёй нацыі.

Мэта даследавання: вызначэнне асноў фарміравання нацыянальнага характара на прыкладзе вобраза Лявона Кужалы – галоўнага героя рамана У. Гніламёдава “Уліс з Прускі”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам даследавання з’яўляўся змест і ідэя рамана У. В. Гніламёдава “Уліс з Прускі”; выкарыстоўваліся метады сістэмнага аналізу і параўнальна-тыпалагічны метады, што дазволіла прасачыць эвалюцыю вобраза галоўнага героя на працягу пэўнага перыяда яго жыцця, які паўплываў на фарміраванне яго маральна-этычных якасцяў і асобы.

Вынікі і іх абмеркаванне. Вытокі творчасці пісьменніка знаходзяцца ў яго паходжанні (нарадзіўся 26 снежня 1937 года ў сялянскай сям’і ў вёсцы Кругель Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці), у непарыўнай сувязі з малой радзімай, а глыбокае валоданне матэрыялам – у прафесійнай навуковай дзейнасці ў Інстытуце мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

У аснову рамана цыкла У. Гніламёдава, які напісаны аўтарам у перыяд з 2004 па 2015 гады, лягла біяграфія дзеда пісьменніка – Лявонця Міхайлавіча, “гадаванцам” якога ён сябе называў [1, с. 4]. Асаблівасцю раманаў з’яўляецца рэалістычнасць, глыбокі сэнс і псіхалагізм у раскрыцці ўнатранага свету герояў, іх пачуццяў, пакут, радасцей і перажыванняў, якія праходзяць паралельна з грамадскімі і сацыяльнымі зменамі ў жыцці краіны ў розныя гістарычныя перыяды і датычацца кожнага чалавека. У раманым цыкле падыходзіць пытанні пра сэнс жыцця, сувязь чалавека з роднай зямлёй, пра лёс народа і пошук уласнай самасвядомасці і ідэнтычнасці ў зменлівым свеце.

Прааналізуем, як фарміруюцца маральна-этычныя асновы нацыянальнага беларускага характара на прыкладзе галоўнага героя – Лявона Кужалы, які ўвасабляе беларускую душу з усімі яе моцнымі і слабымі выявамі, у адным з раманаў цыкла – “Уліс з Прускі”.

Жыхары вёскі Прускі, наогул, ганарацца сваім паходжаннем, падкрэсліваючы, што яны не проста “палешукі”, а выхадцы са “старажытнага племя” – “людзі тутэйшыя, пракаветнікі, не набрыдзь якая-небудзь” [2, с. 5]. І на самой справе яны добрыя, мяккія, парой нерашучыя, але ўпартыя і адметна адрозніваюцца тым, што ўмеюць доўга цяпець, у чым ім было мала роўных. Напрыклад, сям’я нашага героя Лявона Кужалы, як і большасць сямей, працуе на сваім надзеле зямлі і па-іншаму не прадстаўляе свайго жыцця. Зямля вельмі многа значыла для прускаўцаў, была асновай іх існавання: “была б зямля, а ўсё астатняе прыдасца, бо чаго варты селянін без зямлі, каня, кароў і свіней, без уласнага бацькоўскага даху над галавой?..” [2, с. 24]. Па колькасці зямлі і нажытага добра спакон веку вызначалася годнасць гаспадароў, яна была пачаткам жыцця і змяшчала ў сабе духоўны і маральны спосаб самасвядомасці народа, у якім адной з галоўных якасцей была якасць беларуса-працаўніка, таму жыццё жыхароў Прускі ў рамане У. Гніламёдава ў асноўным паказана ў працы (касавіца, малацьба, збор ураджаю). Менавіта ў такім асяроддзі, падзеях і адносінах да жыцця фарміруецца на пачатку характар і светапогляд хлапчука Лявона Кужалы. Але Лявон Кужаль, або Уліс, як яго прызваў у сваім творы пісьменнік, вылучаецца сярод аднавяскоўцаў тым, што яго асоба больш шматгранная і цікавая: ён жадае зведаць навакольны свет і тое, што ў ім адбываецца. Хлопчык, у адрозненні ад сваіх равеснікаў, імкнецца добра вучыцца ў сельскай царкоўна-прыходскай школе, таму пасля яе заканчэння з выдатнымі вынікамі трапляе ў Камянецкае вучылішча на бюджэтнае месца, што было вялікай рэдкасцю для жыхароў Прускі, якія ў большасці сваёй не ўмелі ні чытаць, ні пісаць. У гэты перыяд адбываюцца сяброўскія зносіны падлетка, знаёмства з новымі навукамі і ладам жыцця рамеснікаў і гандляроў, якія не былі звязаны з працай на зямлі. Праяўляюцца асаблівасці яго самастойнага жыцця, цікаўнасць да так званай забароненай літаратуры, якая распаўсюджвала пра роўнасць правоў усіх людзей.

Негледзячы на тое, што хлопцу прыйшлося вучыцца ў Камянцы толькі год па прычыне заўчаснай смерці бацькі, гэты перыяд таксама значна паўплываў на станаўленне яго асобы. Так, з семнаццаці гадоў Лявону прыйшлося стаць сапраўдным гаспадаром, нараўне з дзедам Кірылам працаваць на зямлі, клапаціцца пра здабытак і пра тое, каб хутчэй аддаць сямейны доўг.

Неўзабаве вяскоўцы ў сваіх размовах усё часцей сталі распаўядаць пра далёкую краіну Амерыку, папаўшы на працу ў якую, па слыхах, можна было хутка разбагацець, таму некаторыя з іх вырашылі пашукаць там шчасця. Амаль адначасова пачалі распаўсюджацца чуткі пра рэвалюцыю і канец свету, таму і прускаўцы на гэтай хвалі пачалі адстойваць свае правы перад панам.

Усё гэта хвалявала Лявона. Юнак пачаў прадчуваць нейкія змены ў знешнім асяроддзі і ва ўнутраным становішчы, таму імкнуўся шмат чытаць, каб дакладней разабрацца ў рэчаіснасці, і нечакана вырашыў ехаць у Амерыку. Аднак хлопец разумее, што не толькі вырашэнне сямейных фінансавых праблем ім кіруе, але і няўрымснае жаданне спазнаць іншае жыццё і іншы свет: “Ён усё больш пераконваўся, што жыццё павінна даць нешта большае, чым гэта сумнае штодзённае існаванне” [2, с. 191].

Лявону нялёгка было на чужбіне: прыйшлося асвоіць шмат розных прафесій, пакуль не трапіў на працу к фермеру, бо зямля яго заўсёды прыцягвала. Разам з гэтым ён атрымліваў не толькі веды пра вядзенне гаспадаркі, але і спазнаваў новыя правілы жыцця незнаёмага грамадства ва ўсёй іх супярэчлівасці: з аднаго боку – размовы пра роўнасць паміж усімі людзьмі і ў той жа час – агідныя адносіны да іншых, рэлігійнасць у спалучэнні з прагай да багацця. Праца ў Дэтройце на заводзе Форда, дзе замест імя чалавека выкарыстоўваюць парадкавыя нумары, за якімі губляецца сама асоба, прадэманстравала яму, што чалавек там успрымаецца ў якасці вінціка да той пары, пакуль ён не зламаецца. Усё гэта дапамагло Лявону хутчэй разабрацца ў тым, што яму бліжэй цёплыя пачуцці да сваіх родных – маці, дзеда і сясцёр, да роднай зямлі, адказнасць перад якімі ён увесь час адчуваў і часта звяртаўся да іх ва ўспамінах: “Усё ж такая прыгожая наша Пруська. І ўсё тут прыгожае...” [3, с. 197]. Такім чынам, вялікая краіна Амерыка, дзе юнака ўвесь час адольвала пачуццё адзіноты, “ніжэйшасці” і нікчэмнасці, прайгравала Прускі. Таму ён пры першай магчымасці вырашае вярнуцца ў родную вёску.

Заклучэнне. У выніку мы бачым, што праз уласны жыццёвы вопыт асабістыя маральныя якасці Лявона замест уласнацэнтрэтысцкага характару ў пачатку рамана к канцу прыдбаюць рашучасць і трывалыя рысы характару, уласцівыя для сапраўднага беларуса – працавітага чалавека, які мае рацыю ў сучасных падзеях, размышляе пра сваё месца і ролю ў грамадстве, прымае адказнасць за родную зямлю і лёс родных людзей. Наогул, гэты твор можа разглядацца ў якасці прыкладу энцыклапедыі жыцця беларускага народа нараўне з такімі творамі вядомых класікаў беларускай літаратуры, як паэма “Новая зямля” Я. Коласа, раман “Людзі на балоце” І. Мележа і можа быць падставай для стварэння адпаведнага мастацкага фільма-эпапеі. Таксама прыклад жыцця і сталення асобы галоўнага героя Лявона Кужалы можа стаць падставай для ўключэння дадзенага твора ў адукацыйны працэс на ўзроўні сярэдняй адукацыі па беларускай літаратуры, бо адукацыйны працэс складаецца з двух кампанентаў: адукацыя і выхаванне, агульнасць якіх у тым, што працэс навучання выконвае функцыю выхавання, а працэс выхавання немагчымы без навучання. Ён адлюстроўвае характэрныя педагагічныя ўласцівасці, праз якія ўстанаўліваецца двухбаковае ўзаемадзеянне педагога і вучня, накіраванае на ўсебаковае і гарманічнае развіццё асобы дзіцяці [5, с. 3].

1. Біяграфія У.В. Гніламёдава [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя. – URL: https://be.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B7%D1%96%D0%BC%D1%96%D1%80_%D0%92%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B5%D0%B2%D1%96%D1%87_%D0%93%D0%BD%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%91%D0%B4%D0%B0%D1%9E (дата звяртання: 29.08.2025).

2. Гніламёдаў, У.В.: “Кожны пісьменнік стварае сваю літаратуру” [Электронны рэсурс] // Звязда [сайт]. – URL: <https://zviazda.by> (дата звяртання: 02.09.2025).

3. Гніламёдаў, У.В. Уліс з Прускі / У.В. Гніламёдаў. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2006. – 381 с.

4. Русілка, В.І. Магутная плынь эпасу / В.І. Русілка // Полымя. – 2010. – № 11. – С. 157–164.

5. Шушкевіч, І.Л.: “Кіраванне як важны рэсурс педагагічнага працэсу ва ўстанове агульнай сярэдняй адукацыі” [Электронны рэсурс] // Рэпозіторый навуковай бібліятэкі ВДУ імя П.М. Машэрава. – URL: <https://rep.vsu.by/handle/123456789/41291> (дата звяртання: 12.09.2025).